

Szecskó Károly

Kálnoky László egri évei

A kiváló poétáról és műfordítóról már életében könyv jelent meg, a *Kortársaink* című sorozatban (Szépirodalmi Kiadó, 1977) Alföldy Jenő tollából. Életének és munkásságának alapos és tüzetes feldolgozása még a jövő feladata. Ezért fontos minden olyan kis adatmorzsa, amely a róla alkotott képet még teljesebbé teheti. Írásommal ehhez kívánok hozzájárulni, amikor egri éveiről szólok elsősorban a korabeli dokumentumok tükrében.

Kálnoky régi egri családból származott. A Telekesy utca 4. szám alatti házban született 1912. szeptember 5-én. Családja később a Széchenyi utca 2. szám alá költözött.¹ Apja, Kálnoky István vezető városi hivatalnok. 1939. december 30-tól 1944. május 27-ig Eger polgármestere volt. Ekkor antifasiszta érzelmeit követve lemondott állásáról. Ennek ellenére 1945. május 4-én az Egri Államrendőrség Politikai Osztálya háborús bűntettek vádjával letartóztatta, s ezt követően a várban felállított internáló táborba szállították, ahol kegyetlenül megkínózták. Az Egri Népbíróság háromévi börtönbüntetésre ítélte, amelyet megfellebbezett. 1946-ban a Népbíróságok Országos Tanácsa megsemmisítette az elsőfokú ítéletet, szabadlábra helyezték, és nyugdíját is visszakapta. Egészségi állapota a meghurcolás következtében megrendült, és 1949-ben, 67 éves korában elhunyt. A Gróbertemetőben található családi sírboltban helyezték örök nyugalomra.²

Kálnoky Lászlót a Liceumban lévő elemi népiskola elvégzése után szülei a Ciszterci Rend Egri Szent Bernát Főgimnáziumába írárták be. Itt 1922-től 1930-ig tanult, mindvégig jó eredménnyel. Magyar irodalom- és nyelvtanára, Pataki János Vidor tudóstanárról volt. Gimnáziumi évei alatt franciát, latint, németet és görög nyelvet tanult. Magas színvonalú francia és német nyelvtudását itt sajátította el, melyet azután jól kamatoztatott műfordítói munkásságában. Élénken tevékenykedett a középiskola több évtizedes múltra visszatekintő Vitkovics Önképzőkörében, amelynek tanárelnöke ekkor Tordai Ányos kiváló irodalomtörténész, Gárdonyi Géza egyik barátja volt. Kálnokyt utolsó éves korában a kör jegyzőjévé választották. 1930-ban, nyolcadikos korában egy verses műfordítását és három szonettjét méltónak találták a 20 pengős pályadíjra. 1930. június 7-én érettségizett, jeles eredménnyel.³

Érettségi után, 1930-ban a Pázmány Péter Tudományegyetem Állam- és Jogtu-

¹ Heves Megyei Levéltár (HML) Az Egri Érseki Jogakadémia iratai. VIII-1/294. 1931–32. I. félév

² SZECSKÓ Károly 2000. 105–106.

³ A Ciszterci Rend Egri Szent Bernát Főgimnázium értesítői az 1922–1930. iskolai évekről.

dományi Karára iratkozott be, ahol az első alapvizsga letételéig, 1931. szeptember 24-ig volt hallgató.⁴

Tanulmányait az Egri Római Katolikus Érseki Jogakadémián folytatta, ahol kiváló tanárok oktatták. A magyar törvényhozást, a magyar közjogot, a nemzetközi jogot, a nemzeti kisebbségek jogát Csepreghy László, a közgazdaságtant, a közgazdasági politikát, a pénzügytant, a népesedési politikát, a statisztikát, az államszámvitelt Pálosi Ervin tanította. Székely Istvánnál magyar magánjogot, bányajogot, osztrák magánjogot, magyar örökösödési jogot, jelzálogjogot, Schönwitzki Bertalannál polgári perjogot, kereskedelmi jogot, váltójogot, polgári perjogot, Holik Sámuelnél pedig kereszténybölcseletet hallgatott. Urbán Gusztávtól sajátította el a büntető anyagi jogot, a büntető alaki jogot, Tóth Józseftől pedig a magyar közigazgatási jogot, a magyar pénzügyi jogot, a magyar rendészeti jogot és a magyar közigazgatási jogi praktikumot. Vécsy László az egyházjog alapjaira, Horváth Géza közegészségtanra, valamint törvénytudományi orvostanra tanította. Testneveléstanára Scheffler Mihály, gyorsírást tanára pedig Angyal Lajos volt.⁵ Kálnoky László az 1909-ben alakított Jogakadémiai Körben is tevékenykedett. Az 1932. október 5-i közgyűlésen a kör ügyészévé választották.⁶

A második alapvizsga letétele után a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán szerzett doktorátust.⁷

Az egri Polgármesteri Hivatalban helyezkedett el 1935. augusztus 8-án, másodosztályú közigazgatási fogalmazóként.⁸ 1941. május 31-én II. osztályú aljegyzővé léptették elő.⁹ 1941. július 26-tól I. osztályú közigazgatási fogalmazóvá, 1941. október 25-től I. osztályú aljegyzővé nevezték ki.¹⁰

Hivatali munkáját mindig nagyon lelkiismeretesen végezte. Az 1940. november 4-én kiállított működési bizonyítványában a következőket olvashatjuk: „Szolgálati ideje alatt feletteseinek teljes elismerését érdemelte ki, működésével mind a közigazgatási jogszabályokban való jártassága, mind a hivatali felekkel való bánásmódja, és szolgálatának minden tekintetben való teljesítése által.”¹¹ 1941. január 30-án így minősítették: „Kiváló szaktudású, lelkiismeretes tisztviselő, aki munkateljesítményével feljebbvalói legteljesebb elismerését érdemelte ki.”¹²

⁴ HML Az Egri Érseki Jogakadémia iratai. VIII-1/294. 1931–32. I. félév

⁵ HML Az Egri Római Katolikus Érseki Jogakadémia iratai VIII-1. 296–300.

⁶ HML Az Egri Római Katolikus Érseki Jogakadémia iratai VIII-56. 1932/33. évi levelezés. A Jogakadémiai kör levele az intézmény igazgatójának. Eger. 1933. jún. 2.

⁷ HML Az Egri Érseki Jogakadémia iratai. VIII-1/294. 1931–32. I. félév

⁸ HML Az Egri Polgármesteri Hivatal iratai. V-73/a. 759/1940. Törzslap. Eger. 1940. márc. 7.

⁹ HML Az Egri Polgármesteri Hivatal iratai. V-73/a. I. 334/1939. Törzslap. Eger. 1940. nov. 4.

¹⁰ HML Az Egri Polgármesteri Hivatal iratai. V-73/a. 759/1940. Törzslap. Eger. 1940. márc. 7.

¹¹ HML Az Egri Polgármesteri Hivatal iratai. V-73/a. 334/1939. 1940. nov. 4.

¹² HML Az Egri Polgármesteri Hivatal iratai. V-73/a. 58. I. 334/1939. 1941. jan. 30.

Egri hivatali évei alatt a vidéki kisvárosi értelmiség szokványos életét kellett élnie, amely egyet jelentett a kávéházakba, a futballmérkőzésekre, bálókra való járással. Életének egyhangúságát enyhítette, hogy húszéves koráig több nyugat-európai országban (Anglia, Franciaország, Olaszország, Svájc) megfordult.¹³ Irodalmi ismereteit, élményeit olvasmányaiából szerezte. A költészetére ható alkotók közül a világirodalomból kiemelkedtek Baudelaire, Verlaine, a német és az angol romantikusok lírája, a Nyugat költői, elsősorban Kosztolányi Dezső versei. A filozófusok közül a német Schopenhauert kedvelte. Természettudományos érdeklődésére nagy hatással volt James Jeans *Az új világkép* című könyve. Járatta a *Nyugatot*, s igyekezett elolvasni azokat a világirodalmi munkákat, amelyeket a folyóirat ismertetett.¹⁴

Egerben készülő verseiről jóformán csak újságíró barátjával, Kapor Elemérrel beszélgethetett, aki a város lapjának, az *Egernek* szerkesztője, sőt jórészt írója is volt. A kezdeti időszakban csak egyedül volt a szerkesztőségben, amelynek helye a líceum földszintjének egyetlen szobája volt. A második világháború előtti években munkáját „külsősök”, Négyesy Árpád, Farkas András joghallgató, Ebergényi Tibor és Abkarovits Endre tanárok segítették.¹⁵

Kálnoky László több évtized múlva, 1982-ben Kabdebó Lórántnak, a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársának magnószalagra mondott életrajzában a következőképpen emlékezett meg egri barátjáról: „Az egyedüli ember, aki első kötetem összeállításánál segítségemre volt, akivel meg lehetett beszélni a problémákat, s aki tanácsokat adott. Verseskötete is jelent meg. Még most, mikor az összegyűjtött verseim számára kijavítottam néhány olyan versemet, melyek *Az árnyak kertjében* megjelentek, de a *Letépett álarcokba* nem vettem föl, mert gyengék, még akkor is eszembe jutott, hogy Elemér erre vagy arra a sorra azt mondta, hogy ez azért nem jó, és én ezt annak idején be is láttam, de nem tudtam kijavítani, s még a hetvenes évek végén is volt olyan sor, amelyet az ő hajdani tanácsa alapján javítottam ki. Ez csak az első kötetemre vonatkozik, mert amikor második kötetem megjelent, már rég Budapesten voltam, ő Egerben rekedt, s akkor már nem volt vele ilyen tanácsadói kapcsolat, nem is szorultam rá, akkor már előbbre voltam a pályán, mint ő.

Nem állítom azt, hogy lángész volt, vagy, hogy egészen kiváló író lett volna. De egész biztos, hogy sokan tisztos pályát futottak meg kisebb tehetséggel. Mint ahogy az a verse, amelyet 75. születésnapján sikerült az *Élet és Irodalomban* közölnem, nagyon szép vers. Ilyen verset csak jó, nagyon jó költő tud írni. A végén

¹³ Alföldy Jenő 1977. 8.

¹⁴ Alföldy Jenő 1977. 8.

¹⁵ Kapor Elemér közlése a szerzőnek. Eger, 1978.

hatalmas távlatot nyit, mikor a pék az egész világ éhezőit mind jóllakatni szeretné egy kemencényi kenyérrel, amit megsütött. Majdnem szentségtörés, amit mondok, de hasonlít ahhoz, amikor József Attila azt írja a Mamáról, hogy „szürke haja lebben az égen, / kékítőt old az ég vizében”, és így kozmikus méreteket nyer a Mama alakja. Ő előzőleg a pékkemence égboltját a vörösen izzó afrikai éghez, alacsony égbolthoz hasonlítja. „És várták már... mert várták már az éhezők az óriási ég alatt” – valahogy így fejezi be a verset. Ez a vers is olyan, amely az utolsó soraiban nagy távlatot kap, világtávlatot. Valami hasonlót csinált meg, szerényebb tehetséggel, mint amit József Attila lángeszűen végbevitt.”¹⁶

Kálnoky első verskötetét, *Az árnyak kertje* címmel, a fővárosi Magyar Élet Könyvkiadó gondozásában jelentette meg 1939-ben, saját költségén. Egy Budapesten élő volt osztálytársa tartozott a kiadó körül létrejött szellemi körhöz, s ő győzte meg arról, hogy ha egy kiadó fémjelzi a kötetet, jobban felfigyelnek rá, mintha az saját gondozásában jelenik meg. (Ebben az időszakban többek között Vas Istvánnak és Radnóti Miklósnak is jelentek meg kötetei a *Nyugat* kiadásában, s emblémájával, a szerzők saját költségén.) Kálnokynak a Magyar Élet kiadóval már azért sem alakulhatott ki kapcsolata, mivel ekkor ő a *Nyugat* ígézetében élt.¹⁷

Az első verskötet keletkezéséről így nyilatkozott Garai Gábornak, a Magyar Rádióban 1976 őszén: „Egerről sohasem feledkeztem meg, időnként egy-egy vershez Eger adta az ihletet – fiatalkoromban írtam ciklust is, mikor még ott éltem. – S ebben a ciklusban háborogtam és elégedetlen voltam, mert a kisvárosi élet szellemi szűkössége nyomasztott. Az élet túlságosan is nyárspolgári formák között folyt, és hát a fiatalság lázadásra hajlamos, ekkor írtam azt a versciklust, amelyik első kötetemben, *Az árnyak kertjében* olvasható, s annakidején, mikor a kötetet kiadtam, egyes barátaim azt mondták, hogyha ez a ciklus nyomtatásban is megjelenik, „*Őszi képek kisvárosból*”, ez volt a címe –, akkor gondoskodjak valahol máshol valami megélhetésről, állásról, mert Egerben nem lesz többé maradásom emiatt a ciklus miatt, ki fognak üldözni. Mikor a kötet megjelent, az a meglepő dolog történt, hogy mindenki a bírálóval azonosította magát, senki sem érezte azt, hogy ő a megbíráltak közé tartozik, és inkább olyan vélemények hangzottak el, hogy nagyon helyes, végre valakinek el kellett mondani ezeket a dolgokat.”¹⁸

Kálnoky László első verskötetével már mint kiforrott költő lépett az olvasók elé, melyből kitűnik, hogy fő élménye a kisvárosi környezet, az ottani unalom. Ezen élménye a legmesteribben az *Őszi képek a kisvárosból* című ciklusban jelent meg. Ennek *Völgykoporsó* című darabjában ilyen sorokat olvashatunk:

¹⁶ Kálnoky László 2002. 12.

¹⁷ Alföldy Jenő 1977. 9.

¹⁸ Garai Gábor 1977. 304–305.

„Mert, aki átugorja itt
a csirkeész határait,
neve külön lesz és bolond...
Hogy e vidék mocsár, amely
százezer álmodot temet, és
mindig friss életekre tör,
egyre tartósabban gyötör,
e keserű felismerés.”

Ebben a kötetben a költő 1932–1938 között írt verseit tette közzé. A legkorábbi költemény húszéves korából származott, túlnyomó része huszonhárom éves kora után keletkezett alkotásokat tartalmaz. 1932 előtt írt verseit nem tartotta elég érettnek arra, hogy bekerüljenek a kötetbe. Ilyenek voltak például a *Szonett*, a *Stanzák*, a *Füstkísértetek* és a *Bánat* című versek, amelyeket 1930-ban írt. A két utóbbit az *Eger* című lap 1931. április 5-i számában tette közzé, amelyek nagyon jól beilleszkednek az első kötet tematikájába.

F Ü S T K Í S É R T E T E K

Mint bús ősz volna, olyan most ez a szürke Március.
A vonatablakból a mezőre nézek, hol szélroham szaggatja a füstöt;
Szaladnak a füstkísértetek, ködnyulak ugrálnak a tarlón,
de földre veri őket ,a szél, is már csak pici szürke foszlány
bukdácsol a torzsák között szétterülve,
mintha cigarettám gomolyát,
ezüsttálca sima lapjára fújnám.

B Á N A T

Nem kell nehéz, vidító, mámoros bor,
nem kell leány csók, kacagás zene;
mert sok sötétlő bánat kellene.
Borongós tájon álmodó kolostor
ódon mélyén komor gyászfátyolos
tor,

korgó imák siráma volna jó,
ha viaszosfényű templomhajó
sima csendjében csattogna az ostor
s véres csíktól tarka sárga háta
hajolnának az új keresztelőre,

mint sápadt szüzek, kik bünt sose láttak.

Kiket most vétkük nem ereszt előre,
kiket mardos sokféle lelki féreg,
tiszták lennének mind és hófehérek.¹⁹

Érdekességként jegyzem meg, hogy a kötetből az *Eger–Gyöngyösi Újság* 1937. december 25-i számában *Két vers* címmel nyolc versszaknyi anyag jelent meg.²⁰

Kálnoky első kötete élénk visszhangot váltott ki. A kritikusok a magyar költészet nagy ígérését látták benne. Weöres Sándor pl. így írt róla: „Kötetének alaphangja sóvárság a teljesebb élet felé. Fő élménye az unalom, az egyhangú kisvárosi tengés-lengés, de élete egyhangúságát sokféle változatban, mindig vonzóan tudja megénekelni. Rendkívül érdekes és komoly tehetségű poéta.”²¹

A helyi kritika is az elismerés hangján szólt: „A költői rang teljes jogával jelent meg a magyar lírikusok között Kálnoky László, akinek első verseskötete most hagyta el a sajtót, *Az árnyak kertje* címmel. A tehetség bizonyosságára, egyben érettségi fokára vall, hogy már az első kötet rangadó a költői ihletettség, a témafofás és a formai megoldások szempontjából.

Vannak emberek, költők kivált, akik között felhő jár, talán sokáig, talán örökké. A nap sugárzik felül, s a lélek és szellem is ösztönszerűen próbálja ehhez eloszlatni a sűrű párákat, de a két egymás felé ható világosság nem találkozik. Ebben a mély borúban, az árnyékolt élet formái között gazdag és különösen fénylő világot teremtett magának Kálnoky László.

Az érdekes idegrendszer finom feldolgozási képességével közelíti meg témáit, nagy kiterjedésű, hajlékony szókészletével a formák teljes tökéletességének közterében beszél róluk. Ezek a zárt és mégis könnyed, kimunkált, de mesterkélt formák művészi fegyelemről és ízlésről tanúskodnak, s néha oly jelenítő hatásuk van, hogy kiemelkednek a papír két dimenziójából, s a térbe állítják a költő mondanivalóit: szinte körül lehet fogni szoborszerű kiterjedésében egy-egy hasonlatát, képét. Komolyan látó, s a maga igazát kíméletlen önárulással megmondó költőt mutat be a kötet, s egy kultúrájában határozottan nagy formaművészt.”²²

Kálnoky a már korábban említett Garai Gáborral készített rádióinterjújában, érdekesen szólt a kötet későbbi sorsáról. Garainak a következőket mondta: „Mikor *Az árnyak kertje* megjelent, dedikáltam és küldtem mindenkinek belőle, akit mint

¹⁹ Eger. 1931. április 5.

²⁰ Eger–Gyöngyösi Újság, 1937. december 25.

²¹ Alföldy Jenő 1977. 15.

²² Eger. 1939. jún. 1.

író írásain keresztül ismertem, és tiszteltem. Elmentem a *Nyugat* szerkesztőségébe, ahol Gellért Oszkár fogadott, és ezeknek az íróknak a lakáscímeit nagyrészt megadta. Ezekre a címekre elküldtem a kötetemet, de nem írtam rá a borítékra, mint feladó saját lakcímemet, úgyhogy annak, aki talán reflektált volna rá, és megköszönte volna, vagy jó véleménye lett volna, egyszerűen nem volt módjában ezt velem közölni, mert mint ügyetlen, félszeg fiatalember, ilyesmire nem is gondoltam. Vas István volt az egyetlen író, akinek az az ötlete támadt, hogy egyéb cím hiányában annak a nyomdának címére küldte köszönőlevelét, amely a kötetet kinyomta, és a nyomda ismerte a címet, és továbbította a levelet. És ő volt az első író, akivel kapcsolatba, sőt rövidesen baráti viszonyba kerültem.

Még mielőtt felkerestem volna őt és találkoztam volna vele, mikor még csak leveleket váltottunk, akkortájt kaptam egy közös levelezőlapot, melyet egy budapesti kávéházból Vas István, Weöres Sándor, Radnóti Miklós és Takáts Gyula együttesen írtak, amelyben buzdítottak és bátorítottak, és ez a legnagyobb kitüntetés volt számomra. Óriási segítséget jelentett az is, amit első beszélgetéseink alkalmával, mikor már személyesen is ismertük egymást, a nálam sokkal nagyobb műveltségű és tapasztalatú költő, Vas István mondott a költészetről.²³

Szépen ívelő költői munkássága elismeréseként 1940 októberében az egeri *Gárdonyi Géza Társaság* tagjává választották. Október 26-án tartott székfoglalója néhány, általa készített és felolvasott műfordítás volt.²⁴

A Társaságba való beválasztását azonban nem tartotta megtiszteltetésnek. Erről 1979. február 22-én kelt levelében így írt nekem: „Az akkori Gárdonyi Társaság nem vett tudomást a magyar irodalom haladó táboráról. Sem a Nyugatról, sem a Kassák Lajos és folyóirata körül tömörült avantgardista írócsoportról. Legjobb esetben olyan budapesti írókat hívtak meg, felolvasást tartani, mint például Pékár Gyula, Mécs László, Harsányi Zsolt stb., vagy még pitiánerebb írókat. Engem is a Társaság tagjává választottak, nem sokkal később első verskötetem megjelenése után, de ezt nem tekintettem megtiszteltetésnek, és csak azért nem utasítottam vissza, mert nem akartam sem botrányt okozni, sem a Társaság jóhíszemű, de túl konzervatív ízlésű és tájékozatlan vezetőit megbántani.”²⁵

1941 őszén nagy változás következett be életében. November 29-én a Belügyminisztériumba rendelték be szolgálattételre, amelynek háttérét jelenleg még nem tudjuk.²⁶ A képviselők a tény tudomásul vették, s a következőképpen határoztak: „A képviselőtestület ez alkalomból teljes elismerését fejezi ki dr. Kálnoky Lászlónak a város érdekében kifejtett minden tiszteletet kiváltó köztisztviselői műkö-

²³ Garai Gábor 1977. 305.

²⁴ Eger. 1940. okt. 27.

²⁵ A levél a szerző tulajdona.

²⁶ HML Eger Város Polgármesteri Hivatalának iratai. V-71/53 27154/kgy. 438/941.

déséért.”²⁷ Az Eger című lap a hír hallatára a következőket írta róla: „Berendelésével egy kitűnő képességű, komoly szaktudású fiatal munkaerő távozik a városi közigazgatásból – Kálnoky László azok közé a kevesek közé tartozik, akik kitűntetéssel tették le a közigazgatási belügyi szakvizsgát, s ezzel a magyar közigazgatási életet – új nemzedékeinek első vonalába emeltettek. Távozása nagy veszteség Eger város számára, amelynek vezetésében komoly szerepre volt hivatott. E súlyos veszteség Kálnoky László költő távozása Eger város kulturális értékállományából, ahol európai műveltséggel pallérozott, sajátos költői értéket jelentett. Eger város közönsége őszinte sajnálattal veszi tudomásul távozását, s ezt az érzést csak az a biztos tudat enyhíti, hogy még elhelyeztetése után elő fogja segíteni képességeinek teljesebb kibontakozását.”²⁸

A cikk írójának reményei valóra váltak. Kálnoky Lászlóból neves költő, s az egyik legjelentősebb műfordítónk lett. Szülővárosához később sem lett hűtlen, többször ellátogatott ide, s verseiben is tükröződik Eger ihlető hatása. Az 1972-ben újjáalakult egri Gárdonyi Géza Társaság méltán választotta őt díszelnökévé. Az 1941-től haláláig tartó évtizedek egri vonatkozásainak feltárása és feldolgozása újabb közlemény témájául szolgálhat.

Irodalom

ALFÖLDY Jenő 1977 Kálnoky László (Kortársaink). Budapest

GARAI Gábor 1977 *Írószobám*. Beszélgetés Kálnoky Lászlóval. In: Kortárs 2. sz. 304–312.

2000 *Menekülő szív*. In: Kálnoky László emlékezete. Budapest

SZECSKÓ Károly 2000 Kálnoky László költő, műfordító családjának genealógiája. In: *Távol Betlehem*. Az Egri Kálnoky László Irodalmi és Művészeti Egyesület ezredvégi antológiája. (Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc. Szerk.: Jánosi Zoltán, Serfőző Simon, Ködöböcz Gábor.)

²⁷ HML Az Egri Polgármesteri Hivatal iratai. V-71/53. 27 154/kgy. 438/1941. Eger, 1941. nov. 29.

²⁸ Eger. 1941. nov. 12.